

вод и подстицај да се zamislimo nad sūdbinom klasičnog obrazovaња u nas. Jer mađa je, rečeno je, u celoј Evropi prisutna tendencija potiskivanja klasičnih jezika iz nastavnih programa srednjih škola, ipak čak i zemlja koja je u tome — kađu — najdale otišla, Francuska, ostavila je pune 4 godine učenja latinskog. (Druđe, konzervativnije zemlje, kao na primer zap. Nemačka, imaju još klasične gimnazije u kojima se latinski uči 9 godina, sa po 7 časova nedeljno!) A u našoj zemlji, gđe klasična gimnazija praktično više i ne postoji, a u realnim se gimnazijama latinski uči samo 2 godine (a i to sa vrlo nesređno zamišljenim programom!), klasično srednjoškolsko obrazovanje na najboljem je putu da bude sasvim zatrveno. Samim tim opađa drastično i na univerzitetu interesovanje studenata za studije klasičnih nauka. U takvoj situaciji bio bi preki zadatak Saveza društava za antičke studije, kao i katedri za klasičnu Filologiju svih jugoslovenskih univerziteta, da pokrenu inicijativu za preispitivanje našeg stava uopšte prema klasičnom obrazovanju, kao i za revidiranje srednjoškolskih i univerzitetskih programa učenja klasičnih jezika. Upravo održani kongres u Innsbuku jasno nam je ukazao na svu potrebu i hitnost izvršene tog zadatka. Jugoslaviđa se upravo ove godine kandidovala za članstvo u međunarodnom Burou koji svake godine organizuje ove skupove. Međutim, ako Savez društava za antičke studije ne bude sproveo enerđičnu i uspešnu akciju za izmenu statusa klasičnog obrazovanja u celokupnom našem obrazovnom sistemu, питање je čemu bi uopšte članstvo u Burou za probleme didaktike grčkog i latinskog jezika služilo jednoј zemlji u kojoj se grčki i latinski jezik više ne uči!

Челица Миловановић, Београд.

GEORGE H. GELLIE, *Sophocles, A Reading*, Carlton, Victoria 1972, Melbourne University Press, 299 stranica i bibliografija.

U desetljeću uoči posljednjeg rata Sofoklom su se osobito intenzivno bavili Nijemci i Talijani: dovoljno je spomenuti Reinhardta, von Blumentala, Weinstocka, Perrottu, Untersteinera. Poslije rata jača interes za nj kod Angloamerikanaca i Francuza. Svjedoče to imena Bowre, Adamsa, Waldoka, Whitmana, Knoxa, Kirkwooda, Méautisa, Lacarrièrea, gdje Ronnet i de Romilly. Knjiga pred nama potječe od učenjaka s ruba svijeta, australskog filologa Georgea H. Gellieja koji je već ranije pisao o tom pjesniku („Motivation in Sophocles” u Biltenu Instituta za klasične studije Sveučilišta u Londonu iz godine 1964).

Intencija autora bila je da u svojoj knjizi dade objašnjenja (glavne ideje”, kako je malo nespretno navedeno na ovitku korica) Sofoklovih tragedija i njegove dramaturgije za čitaoce raznih dobi (učenjake, studente, starije gimnazijalce) koji ne vladaju grčkim je

zikom. Djelo je nastalo na poticaj londonskog grecista Thomasa B. L. Webstera. Taj je utjecaj i inače očigledan.

Gelliejev rad odlikuje se lakoćom pisanja i nekom ne uvijek prihvatljivom lepršavom argumentacijom; uz to knjizi je opširnost vjerojatno najozbiljniji prigovor. I jedno i drugo poznate su, znamo, osobine Websterova načina pisanja.

Prvi dio knjige sastoji se od pažljive analize sedam sačuvanih tragedija i opći je dojam da je to njezina vrednija polovina. Gellie ne zamara prepričavanjem sadržaja, zna iznenaditi izvrsno uočenim detaljem, a prema velikom broju djela o Sofoklu objavljenih poslije Prvog svjetskog rata ima kritičan stav koji se temelji na dobrom poznavanju i korektnom prenošenju tuđih mišljenja. Analiza sačuvanih tragedija uglavnom je orijentirana na pjesnikovu kompozicionu tehniku, da ne kažem dramsku strukturu. Uzdržan i odmjeren Gelliejev sud ne dopušta većih neslaganja. Ipak se čini da on odveć naglašava teškoće koje je, kako on drži, pjesnik poput Sofokla morao prevladavati kad se prihvati obrade kakve mitske priče. Čitaocu se nameće zaključak da je glavni problem dramatičara bio kako pomiriti svoju dramsku koncepciju sa zadanošću mitskog predloška. Znamo, međutim, da su pjesnici (pa i Sofoklo, možda osobito Sofoklo) itekako mogli mijenjati mitsku situaciju. Ovdje, naprotiv, proizlazi da je pjesnik imao grdne muke da se izvuče iz neprilika koje mu je stvarala mitska građa (npr. u „Filoktetu“). Možda ponešto površna, ali u cjelini dobra i promišljena, Gelliejeva je kritička analiza „Kralja Edipa“ i „Elektre“, iako će možda mnogi i nakon ove knjige ostati pri uvjerenju da je Sofoklo za Elektru imao znatno više simpatija — i da se zapravo kroz čitavu tragediju trudi da ih pobudi i kod publike — no što misli Gellie.

Drugi dio knjige sastoji se od pet poglavlja koja u cjelini treba da dadu sliku o Sofoklovoj tragičkoj praksi. Bave se ona radnjom (zapletom, „plot“), likovima („character“), korom; bogovima i „poezijom“ („poetry“). Poglavlje o radnji dobro je napisano, ali se i ovdje možda previše naglašava zadatost toka radnje mitom. U poglavlju o likovima Gellie usvaja modernu interpretaciju Sofoklove tragedije kao tragedije heroja-pojedinca, iako je ponešto neodređen u odnosu na neke ranije radove o Sofoklu (Adams, Knox), pa se, na primjer, ne vidi po čemu bi Dejanira pripadala među herojske likove. No u tom dijelu Gellie ima osobito dobrih zapažanja, na primjer o dramskoj statičnosti heroja koji radnju ne pomiče nego je koči i koji je na početku potpuno isti kao i na kraju. Stoga Sofoklo nastoji postići živost zbivanja preko sporednih likova: Odiseja u „Filoktetu“, Oresta i pedagoga u „Elektri“, Kreonta u „Antigoni“ i „Edipu na Kolonu“. No postavlja se pitanje, nije li Sofoklo svjesno stvarao takav tip tragedije koja se odvija oko nepomičnog središnjeg lika? Gellie, naime, odveć naglašava teškoću koju on vidi u takvoj dramskoj koncepciji. Da je Sofoklo imao toliko muke oživjeti scenu, ne bi vjerojatno ustrajao uz takav obrazac radnje. Izvrsno je opažanje da je lik Hila u „Trahinjankama“ spojnica obiju polovina drame koja se inače, na-

izgled, raspada u dvije potpuno nepovezane cjeline: Hilo u prvom dijelu zastupa Herakla pred Dejanikom, u drugom majku pred Heraklom. Gellie drži da su i Dejanira i Heraklo Sofoklovski heroji, prva njegov najmekši i najslabašnji (i najženstveniji!), drugi najgrublji i najnesimpatičniji. S time se ne bi složio npr. B. M. W. Knox („The Heroic Temper“, Berkeley 1966), a pogotovo S. M. Adams, koji je „Trahinjanke“ čak odrekao Sofoklu zbog njihove, kako on drži, potpuno nesofoklovske dramske strukture. To je svakako pretjerano. No mora se priznati da „Trahinjanke“ u mnogome bitno odudaraju od šest ostalih Sofoklovihi tragedija. A kad Gellie naziva Dejaniru i Herakla tragičkim junacima, onda je to još jedan primjer ponešto površne upotrebe termina koji su u proučavanju i kritici Sofokla dobili razmjerno čvrsto određenje: tragički junak obilježen je ne samo određenim tipičnim dramskim situacijama nego i tipičnim jezičnim izrazom. Obojega nema kod njih dvoje.

Manje su, rekao bih, uspjela poglavlja o koru i o bogovima. Odveć ima u njima općih mjesta sofoklovske kritike. Ponegdje naići ćemo i na jednostrane tvrdnje koje se ničim ne argumentiraju iako se o tim problemima u kritici vode dugotrajni sporovi: primjer je kad na str. 258 autor spominje Euripidov „pošten i duboko religiozan način“ prikazivanja sukoba između božanstava. Pitanje Euripidove religioznosti ne može se zaobići na tako jednostavan način.

Zadnje poglavlje o Sofoklovoj „poeziji“ sadrži dva primjera stilističke interpretacije u duhu „close readinga“ (ili, kako bi rekao Eliot, „lemon-squeezinga“). Za svakoga koji je sklon takvoj vrsti bavljenja književnim tekstovima to je zahvalno štivo. No i skeptik može biti iznenađen Gelliejevom vještinom da uoči sitan detalj koji dobro osvjetljava Sofoklovo umijeće baratanja jezikom i stihom.

Na kraju dodana je veoma iscrpna bibliografija koja pokazuje da autoru nije izmaklo gotovo nijedno značajnije djelo o Sofoklu (možda bismo dodali Lacarrièreeovu knjigu i dva Dillerova članka).

U cjelini teško je izbjeći dojam da je knjiga u cjelini preopširna. Posljedica je toga da se ponekad autor spušta na općeobrazovni nivo koji čak nije daleko od trivijalnosti. No kao opći uvod za čitanje Sofokla ona je dobar, moderan i čitak priručnik, a lakoća kojom autor prezentira ono što ima reći može u takvu slučaju biti i prednost. Nažalost, posljedica opširnosti njezina je zastrašujuća cijena koja će knjigu vjerojatno učiniti nepristupačnom baš onom krugu čitalaca za koje bi bila najprimjerenija.

Z. Dukat, Zagreb.